

Артем Питомець,
аспірант 2 курсу денної форми навчання
Одеського державного університету внутрішніх справ,
Голова АО «ПІВДЕННО-УКРАЇНСЬКА
МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ»,
Адвокат Національної асоціації адвокатів України

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, РОЗПОЧАТИХ ЗА ФАКТОМ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з найбільш поширених тенденцій злочинності в умовах правового режиму воєнного стану є колабораційна діяльність.

Слід зазначити, що колабораціонізм є однією з форм державної зради, яка, не дивлячись на фактичне існування з 2014 року, була виокремлена законодавцем лише у 2022 році, після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Активні військові дії та введення особливого правового режиму воєнного стану стало наслідком запровадження змін до низки законодавчих та інших нормативно-правових актів, зокрема – Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України. Більшість таких змін полягала у криміналізації кримінальних правопорушень, пов'язаних із військовою агресією, а також – особливостями проведення досудового розслідування таких суспільно небезпечних діянь. Це стосується загалом і колабораційної діяльності, проблема розслідування якої, здебільшого, полягає у відсутності можливості отримати доступ до речових доказів та територій, на яких перебувають підозрювані в даних кримінальних правопорушеннях.

З 03 березня 2022 року Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 111-1, якою передбачено запровадження в Україні кримінальної відповідальності за **колабораційну діяльність**.

Так, наразі кримінально-караними є наступні діяння:

1. Публічна підтримка воєнних дій проти України або заперечення цього факту (заклики та заяви в інтернеті та ЗМІ): публічне заперечення збройної агресії проти України та окупації частини її території; заклики до підтримки рішень та дій держави-агресора та органів окупаційної адміністрації; співпраця з ними, невизнання державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях.

2. Зайняття посад у незаконних організаціях, створених на окупованій території, які не пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків.

3. Вибори, організація та проведення виборів, а також заклики до виборів і референдумів з боку незаконних організацій, створених на окупованих територіях.

4. Зайняття посади в судових або правоохоронних органах, створених на окупованій території.

5. Участь у військових організаціях, створених на окупованих територіях, або у збройних силах держави-агресора.

6. Надання допомоги у веденні бойових дій проти ЗСУ, ТРО, добровольчих формувань, сформованих для захисту незалежності України.

7. Організація та проведення політичних заходів та спільна інформаційна діяльність з державою-агресором, окупаційною владою: заходи політичного характеру – з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо – на підтримку держави-агресора; інформаційна діяльність - створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення інформації - спільно з державою-агресором та окупаційною владою; активна участь у вищезазначеному.

8. Надання матеріальних ресурсів та господарська діяльність: передача матеріальних ресурсів збройним/військовим формуванням держави-агресора або окупаційній владі; провадження господарської діяльності у взаємодії з окупаційною владою.

9. Пропаганда в закладах освіти: підтримка та пропаганда військової агресії проти України; підтримка країни-агресора та окупаційної влади; впровадження стандартів освіти держави-агресора [1].

Оскільки впровадження кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність сталося зовсім нещодавно, знайти надійного і досвідченого спеціаліста в цій сфері досить складно.

Наявність досвіду допомагає зібрати необхідні докази та забезпечити проведення об'єктивного досудового розслідувань та судового розгляду даних кримінальних проваджень.

Як адвокат, так і слідчий, прокурор, суддя повинен усвідомлювати, що відсутність відповідної кваліфікації та недотримання ними моральних етичних засад має наслідком неможливість забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів осіб, які є найвищою соціальною цінністю в суспільстві.

Аргументується позиція, за якою можливість здійснення правоохоронної діяльності на належному, високому рівні безпосередньо пов'язана з неухильним дотриманням всіх моральних-етичних засад, які ставляться до адвокатської професії, працівників правоохоронних органів та має безпосередній зв'язок з їх особистістю.

Вважаю, що значення моральних вимог, які ставляться до адвоката та правоохоронної діяльності як такої, пов'язана насамперед із специфікою останньої, оскільки не тільки «некваліфіковані» адвокати та працівники правоохоронних органів, але й такі, що не дотримується моральних засад не в змозі належним чином забезпечити реалізацію прав, свобод та інтересів осіб, які є найвищою соціальною цінністю в суспільстві. Це пов'язано насамперед з тим, що дані професії фактично відносяться до тих професій, об'єктом яких є безпосередньо людина, її права та свободи, також честь та гідність, а в даному випадку її доля та майбутнє [2].

Необхідно зауважити, що відповідно до проведеного аналізу правоохоронної статистики та судової практики, доволі поширеними є випадки взаємодії колаборантів із особами, які перебувають на підконтрольних Україні

територіях, однак реалізують діяння, пов'язані із забезпеченням можливості держави-агресора вчиняти протиправні дії, спрямовані на анексування територій. Зокрема, така взаємодія актуалізується через поширення несприятливої інформації у соціальних мережах (інформаційний тероризм), порушення роботи інформаційно-телекомунікаційних технологій (кібератаки), передання засобами електронної комунікації інформації щодо пересування Збройних Сил України та їх місця дислокацій, координування напрямку вогню представників військових та збройних угруповань держави-агресора, передання інформації щодо дислокації об'єктів критичної інфраструктури тощо. В контексті зазначеного очевидно є потреба в удосконаленні інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності у кримінальних провадженнях за фактами вчинення колабораційної діяльності.

Більшість такого роду засобів знаходяться у площині негласних слідчих (розшукових) дій.

Підставами для проведення окремих слідчих розшукових дій є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення їх мети (п. 2 ст. 223 КПК України). У ч. 2 ст. 22 КПК України зазначено, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених законом [3]. Отже, свобода подання доказів учасниками кримінального процесу розглядається законодавцем як складова частина базової засади кримінального судочинства - змагальності. Це прямо пов'язано із проведенням слідчих розшукових дій, адже ці дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Однак, на практиці, сторона захисту (в обличчі адвоката) має відчутно менше можливостей та способів для збору доказової бази.

Є маса випадків, коли особи підпадали під ознаку цього злочину тільки за те, що, наприклад, когось там пригостили з окупантів під час окупації харчовими продуктами або іншими засобами - це також є юридичною ознакою злочину.

Але, таких осіб слід відрізнити від тих, хто дійсно підлягає кримінальній відповідальності, хто добровільно погодився на співпрацю з ворогом, наприклад, почав поставляти харчові продукти, паливо.

Станом на 21 травня 2024 року Єдиний реєстр судових рішень містить 1561 вирок у кримінальних справах про колабораціонізм, а на сьогоднішній день їх кількість значно збільшилась, що є неприйнятним з точки зору правопорядку. Слід відзначити широку різноманітність ознак злочину та обсягу дій, встановлених у вирокках. Тому, варто було б все ж таки звузити поняття колабораційної діяльності для забезпечення правової визначеності.

Якщо особу змусили отримати паспорт держави-агресора, то з моральної точки зору, вона злочину не вчиняла. І таких осіб на окупованих територіях тисячі.

І, можливо, в цьому випадку, держава повинна, окрім заходів примусу шляхом запровадження кримінальної відповідальності за ті чи інші діяння, а ще і запровадити заходи заохочення, такі як фінансові стимули, соціальні пільги,

юридичну допомогу таким особам тощо.

В цьому достатньо глибокому та чутливому питанні потрібно також розробити критерії для того, щоб не сталося так, що ми вимушені будемо притягати до кримінальної відповідальності невинуватих осіб, які вчинили певні дії **колабораційного характеру**, не по своїй волі, що досить важко довести в суді.

В сучасних реаліях суди, прокурори та адвокати піддаються значному навантаженню. Правоохоронна система, нажаль, не встигає обробляти таку велику кількість матеріалів.

Тому завданням законодавства – є розробка чітких критеріїв, які забезпечать досягнення балансу у даній сфері.

Список використаних джерел

1. Аналіз статті про колабораційну із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану від 08.04.2022.
2. Harris R. Illustrations in Advocacy. Legare Street Press, 2021. 354 p.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Оксана Соловйова,
курсантка факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ

Валерій Драний,
старший викладач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

На сучасному етапі розвитку Україна стикається з низкою загроз національній безпеці, зокрема військовою агресією РФ, гібридними загрозами, кібератаками та інформаційними диверсіями. Сектор безпеки та оборони є ключовим елементом державного управління, від якого залежить суверенітет, територіальна цілісність і стабільність держави. У зв'язку з триваючою війною та складною міжнародною ситуацією постає необхідність перегляду існуючих стратегій і підходів до зміцнення обороноздатності України. Значна увага приділяється адаптації законодавства до стандартів НАТО, удосконаленню